

'Pwy a gyfyd Cymru? By whom shall Wales be raised?' Chwarter canrif o bolisi addysg datganoledig yng Nghymru

Yr Athro Andrew James Davies, Prifysgol Abertawe
Yr Athro Gary Beauchamp, Prifysgol Metropolitan Caerdydd

Yn ei drosolwg o fywyd y diwygiwr addysg Thomas Charles (Y Bala), mae'r hanesydd Ieuan Gwynedd Jones yn dyfynnu gwireb grefyddol ac addysgol a oedd yn peri pryder i gyfoedion 'cydwybodol a llythrennog' Charles yn y ddeunawfed ganrif: 'Pwy a gyfyd Cymru, canys bechau yw? By whom shall Wales be raised, for she is small?' (Jones, 1963, t. 31). Mae Smith (2016, t. 22) wedi myfyrio ar sut roedd y wireb hon yn gofyn cwestiwn tyngedfennol a chynhennus mewn Cymru a oedd yn prysur gofleidio newid cymdeithasol, economaidd a chrefyddol, trwy ofyn pwy oedd, a phwy ddylai fod, yn ofalwr a stiward 'iachawdwriaeth ac ysgolheictod' Cymru. Rydym wedi dewis y geiriau hyn fel y rhagair i'r erthygl olygyddol hon gan fod y cwestiwn yn dal i ysgogi myfyrdod ac yn werth ei ofyn. Yn wir, mae'n adleisio ar adeg pan fo'r Gymru gyfoes yn cael ei hun yng nghanol cyfnod o newid addysgol llawn mor ddwys a phellgyrhaeddol. Wrth i ni nodi chwarter canrif o lunio polisi datganoledig mewn addysg, mae'r rhifyn arbennig hwn yn dathlu'r llwyddiannau ac yn bwrw golwg feirniadol ar yr heriau parhaus y mae system addysg Cymru yn eu hwynebu.

Wedi canrifoedd o fod ym magl yr hyn y mae Jones a Roderick yn ei alw'n wladwriaeth 'Cymru/Lloegr' (Jones a Roderick, 2003, t. vii), cyrhaeddodd y pŵer i reoli bron pob agwedd ar addysg yng Nghymru gyda datganolï ym 1999. Cyn hyn, yn ystod yr ugeinfed ganrif, roedd Cymru wedi ennill rhywfaint o dir wrth lunio rhai agweddau ar y system addysg i adlewyrchu ei hunaniaeth hanesyddol, ddiwylliannol ac ieithyddol unigryw, megis y *Curriculum Cymreig* a thwf addysg cyfrwng Cymraeg. Ac eto, roedd y gallu i ddatblygu a rheoli system addysg

statudol ar wahân, wedi'i dylunio i ddiwallu anghenion Cymru, wedi cael ei gydbblethu allan o fodolaeth cynt (Jones, 1997, t. 2). Roedd datganoli yn gyfle nodedig i ddod â'r broses o lunio polisi addysgol yn agosach at ddsygwyr, rhieni, cymunedau ac at y locws ymarfer. Galluogodd, ac mae'n parhau i alluogi, ddatblygiad system addysg statudol sy'n adlewyrchu blaenoriaethau gwahanol ac unigryw Cymru, ac sy'n ei gwahaniaethu oddi wrth wledydd eraill, o fewn y Deyrnas Unedig (DU) a thu hwnt. Yn y modd hwn, roedd addysg yn arddangosfa, ac yn 'labordy polisi' ar gyfer 'atebion gwahanol iawn' (Reynolds, 2008, t. 753) i fynd i'r afael ag anghenion a dyheadau penodol pobl Cymru, ac mae hynny'n wir o hyd (Llywodraeth Cynulliad Cymru, 2002, t. 5). Er bod materion tebyg wedi wynebu addysg bellach ac uwch (gweler, er enghraifft, Shattock a Horvath, 2019), bydd y rhifyn hwn o *Cylchgrawn Addysg Cymru* yn canolbwyntio ar y blynyddoedd cynnar a chyfnodau addysg statudol, o ystyried pa mor gyflym a dwys y mae newid polisi yn y meysydd hyn wedi cyflymu dros y 25 mlynedd diwethaf. Mae polisi addysgol wedi rhoi cyfle i fod yn *wahanol*, nid er ei fwyn ei hun, ond i adlewyrchu gwahaniaethau Cymru, boed yn ddiwylliannol, ieithyddol, economaidd-gymdeithasol ac, o ran *gwleidyddiaeth* addysg, ei diben, ei hymarfer a'i llywodraethiant. O arloesiadau cynnar fel y Cyfnod Sylfaen, drwy gwricwla newydd, i'r rhaglenni MA a Doethurol cenedlaethol presennol, mae amryw o Weinidogion Addysg (y mae eu teitlau wedi newid i adlewyrchu newid mewn blaenoriaethau) wedi gweithio i gyfiawnhau neu annog newid drwy'r proffesiwn, a mecanweithiau allanol (megis OECD / PISA).

Mae sawl ystyr i'r cwestiwn 'pwy a gyfyd Cymru' yn yr erthyglau yn y rhifyn arbennig. Mae'n gofyn cwestiynau allweddol am: arweinyddiaeth diwygio; pwy sy'n gyfrifol am weithredu'n llwyddiannus nifer o arloesiadau polisi ôl-ddatganoli, megis y Cyfnod Sylfaen a'r Cwricwlwm i Gymru; natur a pherchnogaeth atebolrwydd; y ffordd orau o ddatblygu a chefnogi gweithwyr proffesiynol i gyflawni'r diwygiadau uchelgeisiol presennol; a llawer mwy.

Felly, mae'r rhifyn hwn yn edrych ar addysg statudol ers datganoli drwy amrywiaeth o lensys, gan adlewyrchu blaenoriaethau a newidiadau allweddol. Mae'n werth nodi dwy nodwedd bwysig o'r rhifyn arbennig: yn gyntaf, cynnwys ymchwilwyr ar ddechrau eu gyrfa yn nhimau ysgrifennu'r papurau, gan adlewyrchu ein hawydd i annog a chefnogi'r rhai ar ddechrau eu gyrfaoedd academiaidd; ac yn ail, ymgysylltiad nifer o gydweithwyr drwy'r pedwar Rhwydwaith Ymchwil Cydweithredol

(CRN) a ariennir gan Lywodraeth Cymru, sy'n ymwneud â meithrin gallu ymchwil addysgol mewn nifer o'r meysydd sy'n cael sylw yn y rhifyn hwn.

Mewn ateb i'r cwestiwn bythol 'pwy a gyfyd Cymru', mae'r rhifyn hwn yn awgrymu ei fod yn gyfrifoldeb ar bob un ohonom, ar bob lefel ac ym mhob rhan o system addysg - system sy'n wahanol iawn i'r hyn a ragflaenodd ddatganioli, ac sy'n parhau i esblygu'n gyflym.

Cyfeiriadau

- Jones, G. E. (1997). *The Education of a Nation*. Cardiff: University of Wales Press.
- Jones, G. E. a Roderick, G. W. (2003). *A History of Education in Wales*. Cardiff: University of Wales Press.
- Jones, I. G. (1963). Thomas Charles (1755–1864), yn *Pioneers of Welsh Education: A Series of Four Lectures Now Published in a Single Volume by the Faculty of Education of the University College of Swansea*. Swansea: The Faculty of Education University College of Swansea.
- Llywodraeth Cynulliad Cymru (2002). *Y Wlad sy'n Dysgu: Dogfen Ymbaratoi ar gyfer Rhaglen Gynhwysfawr o Addysg a Dysgu Gydol Oes hyd at 2010 yng Nghymru*. Caerdydd: Llywodraeth Cynulliad Cymru.
- Reynolds, D. (2008). New Labour, education and Wales: the devolution decade. *Oxford Review of Education*, 34 (6), 753–65. <https://doi.org/10.1080/03054980802519019>
- Shattock, M., a Horvath, A. (2020). The decentralisation of the governance of UK higher education: the effects of devolution to Scotland, Wales and Northern Ireland, and on England. *Policy Reviews in Higher Education*, 4 (2), 164–78.
- Smith, K. (2016). *Curriculum, Culture and Citizenship Education in Wales: Investigations into the Curriculum Cymreig?* London: Palgrave.